

A kolozsvári lutheránus egyház orgonáinak története. A kolozsvári lutheránus egyházközség első lelkésze, Murgasch János, a Kirchenmatrikeln I. kötet II. lapján levő bejegyzés szerint, egyházközségünk gondozását 1696-ban kezdte meg. Az egyházközség ez időben körülbelül 350 lélekszámból állott. A személyi szükségletek: a lelkész és a kántor már kezdetben megvoltak, amint azt az első számadások között található következő kiadási tételek bizonyítják:

den 4 dito (Martie 1697) Zu Reparierung des Cantoris Hauses gegeben	Fl. 24.—
den 14 Maji (1697) dem Herrn Cantori (¼ évi fizetés)	— — — — „ 7.50
den 2 Junii (1697) Vor Cantors Wohnung	— — — — — — — — „ 1.—
..... dem Cantori zu Korn	— — — — — — — — „ 4.05

A kántor Jekelius Pál lehetett, aki a vallás szabad gyakorlatát biztosító engedély megszerzéséig a lutheránus hívek érdekében igen sokat fáradozott, őket összegyűjtötte s kitartásra buzdította.

Zwischen 21. Trinitatis bis Sonntag nach Weichn. 1697. Aus den 28.— Fl. das die Positie kam, ist ausgegeben — — — — — — — — — — 7.50 Fl.

a számadások ezen tétele szerint tehát az 1697. évben, annak vége felé vásárolták a positiot, az orgonát, hogy az istentiszteleteket ünnepélyesebbé tegyék. Hogy mennyibe került ez az orgona, kitől vásárolták, ki fizette ki az árát, arra vonatkozólag feljegyzések hátra nem maradtak. 1728-ig a számadásokban többé a positioról szó nem esik.

1698-ban a számadások kiadási tételei között olvashatjuk: dem... der einen Organisten gesucht Fl. 4.— Itt az a kérdés merül fel, miért kellett orgonistát keresni? Vajjon Jekelius nem értett az orgonához, vagy esetleg már 1698-ban nincs Kolozsváron, esetleg időközben meghalt? Kézenfekvő lett volna, hogy a kántor lássa el az orgonista szerepét, de erre vonatkozólag adatunk nincs.

Jekeliusról csak a következő adatunk van: 1696. 8. Maji Baptizatur filia Rebecca Patris Pauli Jeckelii Cantoris Ecclesiae (Kirchenmatrikeln I, 173). Az első orgonista talán Dresmann Martinus lehetett, mert időrendi sorrendben az 1702. november 19-i keresztelés alkalmával mint tanu (KM. I, 181) ő szerepel először mint „orgonista hujus loci“. Közelebbit ő róla sem tudunk.

Az 1728. évben ez az orgona javításra szorult. A javítás költségeit adományokból gyűjtötték össze. Erre a célra 96.73 magyar forint adomány folyt be (KM. I, 128, 129. — Zár számadás 1932). Az orgonajavító (?) ezen összegből 68.92 magyar forintot kapott. Ezen pénzből vettek még egy nagybőgőt is. „Vor eine Bass Geige Fl. Ung. 2.40.“ Nem ismerjük az orgonajavítót, nem tudjuk, miért volt szükséges a javítás.

Írásos emlékeink szerint 1757-ben javították újból az orgonát. A mester Laurentius Roza Cassoviensis, organifex, aki 1757. július 23-i számlája szerint 29.96 forintért javította meg az orgonát (Levéltár I. 47.).

Új orgona szerzésére irányuló törekvést 1838-ban látunk, midőn az itteni hívek megtudták, hogy a brassói lutheránus közönség új orgonát akar készíttetni. Az volt a szándékuk, hogy a brassói régi orgonát ajándékként a kolozsvári lutheránus egyházközségnek szerzik meg. Ily irányban adja meg az 1838. május 9. egyháztanács határozata az utasítást a helyettes curatornak, Wendler Frigyesnek a brassói egyháztanácsához intézetendő kérvény megszerkesztésére azzal, hogy a kérvényt az akkor Brassóba készülő curatornak, Brennerberg Sámuelnek adja át, aki azt ott benyújtja s az illetékeseknél közbenjár a kérés sikere érdekében (Jegyzőkönyvek I. 189.). Brennerberg a szeptember 2-i egyháztanácsi ülésben számol be a megbízatás-

ról, mely szerint, nincs reménység a brassói kicsiny orgona elnyerésére, mert a készülő új orgona csak egy év múlva állíttatik fel, másrészt pedig a régi orgonát nem bontják le, hanem megtartják az újnak a kimelésére (Jegyzőkönyv I. 194.).

1839. október 11-én az egyháztanács ülésén Hintz György lelkész az egyháztanácsnak átnyújtja Nussbaumer József és felesége Konrad Zsuzsanna 1.000 osztrák értékű forintról szóló adomány-kötelezvényét egy új orgona létesítésére. Az egyháztanács ismét megbizta a curatort, hogy a brassói régi orgona átengedésére új lépéseket tegyen (Jegyzőkönyvek I. 206.). — Az 1840. április 5-i egyháztanács foglalkozott a brassóiak 1840. február 2-i eladási ajánlatával. A brassói lutheránus közönség a régi orgonáért 1.000 forintot kért. Az egyháztanács Ruzicska György, az itteni Zeneegylet igazgatójának az ajánlatára elejti a brassóiak ajánlatát s kérdést intéz a brassói Maywald Henrik orgonaépítőhöz, hogy a Ruzicska által tervezett, a brassóiak orgonájánál kisebb, de a templomunknak megfelelő orgonát mennyiért készíti el (Jegyzőkönyvek I. 213.). Az 1840. augusztus 30-i egyháztanács elhatározza, hogy Maywald Henrikkel új orgonát építtet. Maywald Henrik munkadíja 1800 frt. (Levéltár IX. 103.). Maywald orgonaépítő egy év alatt köteles az új orgonát felszerelve az egyház rendelkezésére bocsátani. 1840. november 29-én az egyháztanács gondoskodik az orgonaépítés költségeiről. Ezen költséget gyűjtés és egy álarcos bál útján kívánja összehozni. Ekkor került szóba az orgonakarzat kibővítése is (Jegyzőkönyvek I. 223.). 1841. március hó 30-i adásvételi szerződés szerint (Levéltár X. 91.) Brennerberg Sámuel curator és Wendler Frigyes jegyző az egyházközség nevében eladja a régi orgonát a gyerővásárhelyi református eklézsiának 330 rajnai forintért váltócedulában. A gyerővásárhelyieket Balázs András lelkész és ifjabb Batiz János képviselte. 1841. június hó 15-i egyháztanács ülésén a curator bemutatta az építendő orgona és a kibővítendő karzat rajzát (Jegyzőkönyvek I. 231.). Az orgona rajzai megvannak (Levéltár VII. 547. 548. 549. sz.). Az utolsó (VII. 549.) az orgona szekrényének elülső képe, mely még a mai új orgonánknak is a változatlan szekrényét alkotja. 1842. szeptember 18-án volt az orgona felszentelése. A felavatásra külön nyomtatott műsört adtak ki, melyből egyetlen példány (Levéltár IX. 104.) maradt meg. Az avatásnak a külsőségeit az egyháztanácsi jegyzőkönyvek őrzik. Az orgonaépítő tiszteletére másnap közebed volt, amidőn is az orgonaépítő Maywald Henriknek egy díszes ezüst serleggel kedveskedtek. Az orgonaépítés összes költségei az 1844. április 26-i elszámolás szerint 6.101.21 rajnai forintot tettek ki, míg a karzatkibővítés 1.292.40 o. é. rajnai forintba került (Levéltár VII. 543—44.).

A Maywald készítette orgona a szerződés szerint egy manualos, 54 billentyűvel, 10 változatú, egy pedálos 25 billentyűvel négy változattal (Levéltár IX. 103.). Ezt az orgonát később a helybeli református teológia vette meg és használja ma is.

A gyerővásárhelyieknek eladott orgona és a szekrénye ma is meg van. Amint a gyerővásárhelyiek érdeemes lelkésze, Bogdán János velem közölte, a szekrény belsejében, eredeti alakjában volt egy német nyelvű írás is beragasztva s viszont ceruzával rá volt írva a szekrény belső oldalára, hogy 1844-ben Váradon javíttatott. Sajnos és megbocsáthatatlan azonban, hogy a javítás és átalakítás alkalmával mind a német nyelvű írás, mint a ceruzával jelzett javítási terminus eltűnt a szekrény belsejéből. Az orgona egyébként 8 változatú, fúvós rendszerű, hátuljátszós volt. A szekrény is megkisebbedett az átalakítás folytán. Ellenben teljes épségben vannak rajta a régi s valóban szép barokk díszítések, melyek felett közepen ott áll:

M P recte A S

felírás, a felírás alatt pedig a következő címer: Kék pajzsban horgony fogantyúján álló madár (galamb) mely csőrében olajágot tart. Szembenéző sisakjának dísz: felfelé nyújtott kar mérleget tart. Orrjegy: vörös-arany és kék-ezüst. Ki nevének kezdőbetűi ezek a betűk s kié a címer, annak felkutatása a jövő feladata.¹

1904. június hó 22-i egyháztanács ülésén az egyháztanács Gráf Samu tanítónak 300 korona segélyt szavaz meg, hogy a szünet alatt ismereteit Németországban gyarapítsa. Az 1904. szeptember 20-i egyháztanács ülése sajnálattal veszi tudomásul, hogy Gráf Samut Sopronba tanítónak megválasztották s így egyházközségünket elhagyja. Gráf Samu az igénybe nem vett 300 koronát visszaszolgáltatta és az egyháztanács ezt az összeget „Gráf Sámuel orgona alapja” címen takarékbetétbe helyezte; így megvetette az újonnan építendő művészi orgonának az alapját. A Nőegylet november 22-én 600 koronát ajánl fel erre a célra. 1910-ig csak a gyűjtés folyik. 1910. december 4-én dr. Höntz Kálmán kezdeményezésére az egyháztanács templomi hangversenyt rendez, melynek tiszta jövedelme 251.02 korona volt. Az 1911. július hó 7-én tartott egyháztanács ülésén Dianiska Frigyes lelkész beszámol az orgona-alap állásáról melyből az tűnik ki, hogy az orgona-alap már 8.633.66 koronával rendelkezik, amelyhez járul a Nőegylettől ajándékként biztosra vehető 2.000.— korona támogatás. Ezen gyűlésen már az egyháztanács el is határozta, hogy a beérkezett három ajánlat közül Walker & Co. ludwigsburgi cég által benyújtott II. sz. tervet fogadja el, 14.765 korona összegben, a régi orgonát pedig eladóvá teszi.

Az 1912. június 10-én tartott egyháztanács ülése, majd az 1912. június 23-i egyházképviselői gyűlés elhatározza, hogy a Walker cég II. számú tervét fogadja el, azzal, hogy a harmadik manuálé is kiépíttessék. Ennek alapján az új orgona három manuálos, melyből két manuálnak harmincegy változata van, egy pedálos, a harmadik manuálnak nyole változata majdan a templom padlásán elhelyezendő echos orgonába kerül mint villamos pneumatikus traktúrás remekmű, melynek a hangja, egy, a padláson végighúzó és az oltár felett a templomba torkoló csatornán át jut a templom hajójába (Értesítő 1912. 22. l.). Az echos szerkezet megépítése elmaradt, de a harmadik manuálnak s a csatornának az építése megtörtént. Az új orgona 15.065 koronába került. Az átvételt Schmidthauer Lajos orgonaművész végezte; az erre vonatkozó jegyzőkönyv a II. sz. Jegyzőkönyv 58/a lapját képezi. 1913. április 6-án volt az orgona ünnepélyes felavatása s délután a fentnevezett művész hangversenye. A Walker-cég ezen orgonát Opus 1737. számon tartja nyilván (Levélár XXVIII. 190—191. XXXVI. 172—180, 184.).

Jászay Károly

¹ Gondolhatunk esetleg a Mathias Polster (Párna) és az Andreas Sartorius névre.